

Sosiaalipsykologian valintakoe 2005

Arvosteluperusteet

Kirjallisuuskoe

I a

Realistisen konfliktin teoria: (0–1 p)

ryhmäkäyttäytyminen heijastaa ryhmien välisiä objektiivisia/aineellisia (0,25) etuja/tavoitteita/ kilpailu niukoista resursseista (0,25)

vaihtoehtoisesti max 0,5 (à 0,25):

Sherif, poikaleirikokeet, yhteistyöhaluinen asenne hyödyllistä tavoitteiden ollessa yhteneväiset ja vihamielisyyttä lisäävä kilpaileva asenne niiden ollessa ristiriidassa, yhteistyö/yhteiset tavoitteet parantavat ryhmäsuhteita

SIT: (0–1 p)

ryhmäkäyttäytyminen kytköksissä yksilön itsetuntoon (0,25), tarve ylläpitää positiivista sosiaalista identiteettiä (0,25) johtaa ryhmävertailuissa pyrkimykseen erottautua myönteisesti toisesta ryhmästä (0,25)

vaihtoehtoisesti max 0,5 (à 0,25):

Tajfel, minimaalisten ryhmien koesarja, osa minäkäsityksistä määräytyy ryhmäjäsenyyksistä/sosiaalinen identiteetti perustuu ryhmäjäsenyyksiin/sisäryhmään samastumiseen, SIT:n parannusehdotukset ryhmäsuhteille

Keskeisin ero: (0–1 p)

RKT selittää ryhmien välisiä suhteita objektiivisilla tavoitteilla/eturistiriidalla ja siten ulkoisella tilanteella, kun taas SIT selittää ryhmien välisiä suhteita yksilöllisellä itsetunnon ylläpitämisellä/kohentamisella ja siten intrapersoonallisella/yksilönsisäisellä tasolla.

Keskeisenä erona on hyväksyty myös muunlaisia selityksiä pisteillä (0,25–1), esimerkiksi: realistisen konfliktin teorian mukaan ryhmäkonflikti/ennakkoluuloisuus edellyttää objektiivista eturistiriitaa ja SIT:n mukaan ryhmäkonflikti/ennakkoluuloisuus edellyttää pelkkää ryhmiin luokittelua/ryhmäjäsenyyttä.

Huom. Kysymyksestä käy ilmi, että vastaajan tulee ilmaista teorioiden välinen keskeinen ero, ja näin ollen pelkkä teorioiden perinpohjainkaan määrittely ei ole voinut johtaa täysiin pisteisiin. Toisaalta lyhyt eroavaisuuden toteaminen ei myöskään ole voinut johtaa täysiin pisteisiin ilman, että vastaaja on lisäksi osoittanut ymmärtävänsä teorioiden keskeisen sisällön (sekä vaihtoehtoisesti kehittäjät, empiirisen pohjan, ryhmäkonfliktien parannusehdotukset ym.).
Selvät ja oleelliset asiavirheet sekä vastauksen sekavuus ovat voineet vaikuttaa alentavasti pisteytykseen.

Yht. max. 3 p.

I b

Mallivastaus:

Joukkotapahtuma on lyhytkestoinen (0,25), spontaani/ satunnainen (/kiinnostuksen kohde on satunnainen) (0,5) ja järjestäytymätön/löyhästi järjestäytynyt (0,5) ryhmäilmiö. Joukkoliike on pitkäkestoisempi (0,25) ja suuntaa yhteiskunnalliseen muutokseen(0,5), ja on joko järjestäytynyt tai ei-järjestäytynyt. Erot ovat siis kestossa, spontaanisuudessa, järjestäytyneisyydessä ja suhteessa yhteiskuntamuutokseen.

Vaihtoehtoisia vastauksen osia:

- Yhteiskunnallinen / ajattelutapojen ja arvostusten muutos on tuonut eri muodoissaan 0,25–0,5: esim. asioiden/edun ajaminen, päämäärätietoisuus.
- Joukkoliikkeen määrittely järjestäytyneeksi tai ”joko-tai” (ilman joukkotapahtuman järjestäytymättömyyden mainintaa): 0,25
- Pelkästään toisen pitkäkestoisuuden/lyhytkestoisuuden maininnasta on voinut saada 0,25, ellei adjektiivi ole komparatiivimuodossa
- Joukkotapahtuma yksittäinen / tilannesidonnainen / hetkellinen 0,25

Kysymyksestä käy ilmi, että vastaajan tulee ilmaista käsitteiden väliset eroavaisuudet, jolloin esimerkkien maininnasta tai käsitteiden yhtäläisyyksien esittelystä ei ole hyvitetty.

Selvät ja oleelliset asiavirheet ovat voineet vaikuttaa alentavasti pisteilyyn.

Yht. max. 2 p.

II

Esseessä mitattiin hakijan kykyä **muistaa, ymmärtää ja soveltaa** valintakoekirjan tietoja. Esse arvoiteltiin kokonaisuutena. Vastaukset pisteytettiin sen mukaan, kuinka perusteellisesti, hallitusti ja monipuolisesti *sosiaalipsykologisia* näkökulmia sovellettiin ja kuinka olennaisia äänestyskäyttäytymisen kannalta esitellyt näkökulmat olivat.

Valintakoekirjan perusteella olennaisia, osittain vaihtoehtoisia näkökulmia vastauksessa ovat:

kontrolli ja motivaatio (esim. kontrolliodotus, opittu avuttomuus, yliperusteluefekti, sisäinen ja ulkoinen motivaatio, sisäinen ja ulkoinen kontrolli) sekä **pystyvyyden tunne** 0–2,5, **toiminnan säätely** (esim. toimeenpanoaikomus, kognitiivinen dissonanssi, odotusarvomalli, attribuutiot) 0–2, **arvot ja asenteet** toiminnan kannalta (esim. eletty ja älyllinen ideologia, asenteen saatavuus, balanssiteoria) 0–2, **socialisaatio** (esim. mallioppiminen) 0–1, **ryhmäilmiöt** (esim. ryhmänormit, konformisuus, motivaatiohukka) 0–1,5, **tiedonkäsittelyn harhat** (joukkoharha, yksimielisyysarha) 0–1.

Myös muun muassa seuraavista näkökulmista saattoi saada ansiokkaasti sovellettuna 0–0,5 p. vastauksen osana: sosiaalisen identiteetin teoria, individualismi-kollektivismi, vastuun hajaantuminen, joukkokäyttäytyminen, sosiaaliset representaatiot, sosiaalinen dilemma, proseduraalinen oikeudenmukaisuus, skripti/skeema/ stereotypiat, moraalinen suuttumus, minäkäsitys, epävarma vähemmistö, frustraatio-aggressio -hypoteesi.

Lisäksi hyvästä kokonaisuudesta (selkeys, ymmärrettävyys, johdonmukaisuus, olennaisten näkökulmien rajaus, virheellisten tietojen puuttuminen) saattoi saada 0–1 p.

Kirjoitelmasta, jossa aihetta ei ole käsitelty sosiaalipsykologisin käsittein ja niitä määrittelemällä ja soveltamalla, ei ole saanut pisteitä.

Yht. max. 7 p.

III

1. b, c 2. a, b 3. a, c 4. a, c, d 5. a, b, c 6. a, b, c, d 7. c/c, d 8. a, b, c, d 9. a, d 10. b, c, d 11. a, c 12. c

Yht. max. 6 p.

Aineistokoe

IV a

Ainekset vastaukseen löytyvät aineiston alaluvusta ”Moraalin rappio?”.

Pisteytys:

Helkama toteaa, ettei moraalilla ole rappeutunut. (0,5)

Lisäksi vastauksessa on mainittava **selittäen** seuraavat, osittain vaihtoehdot (à 0,25–0,5):

- jos väite olisi tosi, ei moraalilla enää olisi (0,5)
- moraalilla muuttanut muotoaan / jumaluuden ja yhteisöllisyyden etiikasta autonomian etiikkaan (vaihtoehtoisesti myös muita perusteluita moraalin rappiota vastaan on voitu hyväksyä) (0,5)
- Image-lehden lompakkotesti (0,5)
- tutkimus: syyllisyystaipumusten muuttumattomuus (0,5)
- tutkimus: roolinottomahdollisuuksien yhteys moraaliarviointeihin ei postmodernismioletuksen mukainen (0,5)
- Boudon: arvorelativismi ei lisääntymässä / koulutustason nousu johtanut suvaitsevuuden kasvuun ja moraalikysymysten hienovaraisempaan ja jäsentyneempään ymmärtämiseen, yleinen mielipide tuomitsee yhä selvemmin ihmisarvon loukkaukset (0,5) (pelkää koulutustason tai ihmisarvon loukkauksien mainitsemisesta sai 0,25p)

Lisäksi vaihtoehtoisesti hyvästä kokonaisuudesta (selkeys, ymmärrettävyys, olennaisten näkökulmien rajaus, virheiden puuttuminen) on voinut saada 0–0,5.

Yht. max. 3 p.

IV b

Ainekset vastaukseen löytyvät alaluvusta ”Moraalin muutokseen vaikuttavat tekijät”.

Pisteytys:

Vastauksessa on mainittava **selittäen** ja perustellen seuraavat (**selittämättä** luetteloituna/mainittuna saa kustakin kohdasta vain 0,25):

- taloudellinen vauraus / kasvu (0,5)
- talouskasvun myötä lisääntynyt individualismi (0,5)
- hierarkkisuuden tai valtaetäisyyksien vähentyminen eli tasa-arvoistuminen (0,5)
- teknologia ja tiede (0,25)
- yhteiskuntatiede (0,25)
- yhteiskunnalliset liikkeet (0,5)
- jollekin edellisistä vaihtoehtoisesti on voitu hyvittää perustellusti esitetyistä seuraavista kohdista, joita artikkelissa ei ole erityisesti painotettu moraalin muutokseen vaikuttavina tekijöinä (à 0,25)
  - o koulutustason nousu
  - o uskonto / maallistuminen
  - o ihmiskuvan/maailmankuvan muutos
  - o ajattelijat
  - o sen selittäminen, miten moraalilla on muuttunut

Hyvästä kokonaisuudesta (selkeys, ymmärrettävyys, olennaisten näkökulmien rajaus, virheiden puuttuminen) on voinut saada 0–0,5 (jos vastaus on ollut sekava, epälooginen ja vaikeaselkoinen, hyvitystä ei ole voinut saada).

Yht. max. 3 p.

V

Tehtävänannon sitaatti viittaa siihen, että moraalit voidaan ymmärtää ainakin kolmella tavalla. Vastaajan tulee mainita nämä kolme tapaa, joista kaksi mainitaan suoraan tehtävänannon sitaatissa ja kolmas on osattava esimerkin (Luukkaan evankeliumin nuorukainen) kautta liittämällä prososiaalisuuteen.

Pisteytys:

Ansiokkaassa vastauksessa tuli ilmaista seuraavat asiat:

- **Harré** ja esimerkki **Daavidista** viittaavat siihen, että moraalit voidaan nähdä **houkutusten vastustamisena**. **Kohlberg** ja esimerkki **Salomonista** puolestaan kertoo siitä, että moraalit voidaan pitää **oikeudenmukaisuutena**. Kolmas tapa ymmärtää moraalit on liittämällä se **prososiaaliseen käyttäytymiseen** ja **auttavaisuuteen**, josta esimerkkinä tekstissä mainitaan **Luukkaan evankeliumin rikas nuorukainen/Äiti Teresa** (0–2,25/à 0,75). Vaihtoehtoisesti pisteitä saattoi saada, jos osasi mainita, ettei moraalit voi katsoa vain yhdestä näkökulmasta, vaan sitä tarkasteltaessa on yhdistettävä toisiinsa useampi katsantokanta/teoria (0–0,5).

Lisäksi vastauksessa tuli osata yhdistää tehtävänannon informaatio laajemmin tekstiin, jossa samaa asiaa käsitellään eri sanoin:

- **Moraalin kolme funktiota**, jotka ovat **yksilöllisen itsekurin ylläpitäminen** (Harré) **toisia hyödyttävän toiminnan edistäminen** (Äiti Teresa) ja **yksilöidenvälisten ristiriitojen ratkaiseminen** (Kohlberg) (0–1,5). Pelkkä moraalit tehtävien luettelointi – ilman perusteltua liittämistä moraalit kolmeen selitystapaan – oikeutti puoleen pisteistä (0–0,75).
- Shwederin kolme moraalikoodia: **jumaluuden** (kiusausten vastustaminen), **yhteisöllisyyden** (prososiaalisuus) ja **autonomian** (oikeudenmukaisuus) etiikka (0–1,5). **Huom.!** Vastauksessa oli perusteltava, kuinka koodit liittyivät moraalit selitystapoihin. Pelkkä koodien luettelointi oikeutti puoleen pisteistä (0–0,75). Vaihtoehtoisesti pisteitä saattoi saada siitä, että osasi mainita, että moraalit on muuttunut jumalallisesta ja yhteisöllisestä kohti autonomian etiikkaa (0–0,5).
- Moraalin **universaali ydin**: pahan tekemistä estävät kiellot (Harré), hyvän tekemiseen kehottavat käskyt (Äiti Teresa ym.) ja oikeudenmukaisuus (Kohlberg) (0–0,5).

Lisäksi vaihtoehtoisesti hyvästä kokonaisuudesta (selkeys, ymmärrettävyys, olennaisten näkökulmien rajaus, virheiden puuttuminen) saattoi saada **0–0,5 p.**

Yht. max. 5 p.

VI

Artikkelissa esitellään Kohlbergin sekä Vygotskin mallit lähtökohtina selittää moraaliongelmien ratkomista. Ansiokkaassa vastauksessa tuli, käyttäen sekä valintakoekirjan että artikkelin tietoja, **esitellä ja vertailla** kognitiivisen kehityksen näkökulmaa ja Kohlbergin moraaliarvioinnin kehitysteoriaa sekä kulttuurihistoriallista/toimintateoreettista näkemystä ja Vygotskin sosiogenesis-ajatusta. Vertailun tuli olla aukikirjoitettua.

Pisteytys:

Mallien tunnistus 0,5 p (Pisteitä ei ole vähennetty väärin mallien esittämisestä.)

Kohlbergin vaihemallin / kognitiivisen kehityksen näkökulman esittely (esim. sosiaalisen maailman aktiivinen rakentaminen t. konstruoiminen, rakenteen ja sisällön erottaminen toisistaan, kehitys egosentrisyydestä kohti desentraatiota, lapsi tutkijana/moraalifilosofina, moraaliarvioinnin taso/rakenne ilmenee tarkasteluperspektiivistä, järjestyksessä vaiheittainen kehitys tms.): **0–1,5 p**

Vygotskin sosiogenesis-mallin / kulttuurihistoriallisen koulukunnan esittely (esim. kulttuurihistoriallinen/toimintateoreettinen näkemys, sosiogenesisin määrittely, ympäristö varastona, yhteistoiminnassa muiden kanssa oppiminen tms.): **0–1 p**

Sosio-kognitiivisen konfliktin määrittely: 0–0,5 p

Mallien vertailu: 0–1,5 p

Lisäksi vaihtoehtoisesti:

- **artikkelissa esitellyn empiirisen tuloksen esittely 0,25 p**

- **hyvästä kokonaisuudesta** (selkeys, ymmärrettävyys, olennaisten näkökulmien rajaus, virheiden puuttuminen) saattoi saada **0–0,5 p**.

Yht. max. 5 p.

VII

Pisteytys:

Shwederin koodien tunnistus: jumaluuden eli pyhyden etiikka, yhteisöllisyyden etiikka, autonomian etiikka: 0,5 p.

Esimerkki kustakin koodista liittyen raitiovaunulla liputta matkustamiseen (à 0–0,5 p):

- jumaluuden etiikka: varastaminen / ahneus syntinä / kuolemansyntinä, jumalan kuvan / puhtauden tuhoaminen
- yhteisöllisyyden etiikka: (roolin) velvollisuuden tai normin rikkominen
- autonomian etiikka: oikeudet, oikeudenmukaisuus, toisten oikeuksien loukkaaminen (pelkkä ”toisten vahingoittaminen” ilman viittausta oikeuksiin / oikeudenmukaisuuteen: 0,25 p)

Yht. max. 2 p.